



ԼՐԱԳԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼՆ

ԲԱԺՆՈՐԳԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ամբողջ 31րդ տարեշրջանի (1915 օգոստոս-1916 յուլիս) բաժնորգադրին է 20 ֆրանկ. Թիւրքիայի և Պարսկաստանի համար 10 ֆրանկ, ԿԱՆԻՍԻՒ Ամասիայի բաժնորգադրին է 2 ֆրանկ. Թիւրքիայի և Պարսկաստանի համար 1 ֆրանկ. Կամակ կամ գրամ զրկել այս հասցեով.

M. PORTOUKALIAN
Directeur du journal Armenia
MARSEILLE (France)

ԼԱ ՏԱՐԻ

1915 ԳԵԿՏԵՄԲԵՐ 8 ԴՆ.
(Մ.Տ. 1915 Նոյեմբեր 25)

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Խմբագրութիւնը եթէ հարկ համարի, համապատասխան և կամ մասամբ միայն կը հրատարակէ իրեն զրկուած գրութիւնները. Գարուարտը չէ վերադարձունել չհրատարակուած ձեռագիրները.
Ծանուցումներ կընդունուին հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով.
Ծանուցման 1 միջակ գիրը 1 սանդիմ կարժէ, 1 գլխագիրը 2 սանդիմ.
Les annonces en français et en arménien sont reçues au bureau de la Rédaction: Place Alexandre-Labadié, 17

ԲԱՅՈՒԱԾ Ե
ԲԱԺՆՈՐԳԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

“ԱՐՄԵՆԻԱ”
ԼԱ ՏԱՐԵՇՐԶԱՆՆ
(1915 ՕԳՈՍՏՈՍ — 1916 ՅՈՒԼԻՍ)

Ամբողջ 31րդ տարեշրջանի (1915 օգոստոս-1916 յուլիս) բաժնորգադրին է 20 ֆրանկ (4 տուրք տեւ. թիւերէն կամ 7 թուրք և 50 կպկ. ուս. տեւ. թիւերէն) ամէն տեղի համար, ի բաց առեայ Թիւրքիայի և Պարսկաստանի, որ կը զրկուի կէս բաժնորգադրով, այսինքն ամբողջ տարեշրջանին համար 10 ֆրանկ բաժնորգադրով. Կարելի է բաժնորգադրուիլ նաեւ քանի՜ ամիս համար որ ազգուի, ամսական 2 ֆրանկ (40 սէնթ = 75 կպկ. հաշուելով, կամ 1 ֆրանկ Թիւրքիայի և Պարսկաստանի համար.)

Յայտնի է այդ էլ թէ անմեք ու միւլէնիտի Օմարգալէն արձանագրութեամբ են մեր հրատարակած Օմարգալէնի իրենց անմեքը համար, ի բաց առեայ կը ներկայանան. Արմենիա ստանալու, քանի՜ ամիս համար որ ազգուի իրենց ստացած յրադրի ծրարին մէջ գրուելով և կէս բաժնորգադրով, այսինքն ամբողջ շրջանին համար 10 ֆրանկով կամ ամսական 1 ֆրանկ Կարելի է նաեւ Օմարգալէնի նշանակած բաժնորգի հասցէին ուղղակի զրկել թիւերով, 12 1/2 ֆր. (2 1/2 տուրք) բաժնորգադրով.

Մ. ՓՈՐՏՈՒԿԱԼԻԱՆԸ ՀԱՅՐԱՊԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

	Ֆր. անգլ.
Ս. Հայ զինապետի մը Բ. սպարապետ	40
Բ. — Է. (Սպարապետ)	
Բ. Թիւրքիայի Հայերն եւ իրենց պրոպագանդիստները (Գրեք Մ. Աւետիսեան)	50
Թ. « Արմենիա » յաշարար (Ս. տարբեր)	1,40
Ժ. Վրէժ	20
Ժ. Թատա Յոյարիս	20
Ժ. Նուրիկ Մ. Փարբուգալէնի գրած ստանալուներն	15
Ժ. Մի պաշտպան հայ Եւսեպ (Պաշտպանի Յեղափոխութեան ծագման պատմութիւնը)	1,40
Ժ. Մի գաղութ	20
Մարտիկէն գործող զրկուած փոստի ծախսը վերադարձնող հրատարակողներն	

ԲՈՒԱՆ ԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ազգ. — Ալամօն է, պարոններ. — Ֆրանսացիներն կը շարունակեն նպաստելու համար. — Ազգաբարձիւն վանեցիներն որ զինուած խուճեր միայն վերադառնան. — Տ. Կասթըն վարդապետի նամակը Տ. Մ. Կիւմշեանի ուղղուած. — Նամակ Անգլիայէն (Լոնտոն). — Նամակ Հնդկաստանէն (Կալկաթ). — Հայերը Պուլիարի մէջ. — Զուլումի օրին. — Ռուս զօրքանակը Թիւրքմենստանի մէջ. — Պատերազմական լուրեր. — Եգիպտոս. — Պարսկաստան. — Զանազան լուրեր. — Բանասիրական (Բերնազալմը). — Ծանուցումներ:

ԱԶԳ

Արմենիայի այս Թիւրք կը բաղկանայ 6 երեսներէ:

Նախորդ (18րդ) Թիւին հակառակ սրբալուամբ դրուած է « զեկտեմբեր 24 », փոխանակ « զեկտեմբեր 1 » իս:

Ա.Լ. ԱՄՕԹ Է. ՊԱՐՈՆՆԵՐ

Ինչպէս յայտնի է, անցած տարի զեկտեմբեր ամսին մէջ 6 անձերի հետ միասին կամիտէ մը կազմեցինք կովկասի Հայ կամաւորներին նպաստելու նպատակով. կամիտէն 7 ամիս պաշտօնավարելով 7.091 ֆր. հատ. քեց և իր վերջնական հաշիւներ հը բաժարակերպ Արմենիայի Լ. 52 թիւին մէջ (1915 յուլիս 28), միանգամայն յայտարարեց իր լուծուած լինելը. կամիտէն կազմուած էր առանց գաղափարապէս և կուսակցական խորթութեան. 7 անդամներն ալ իբրեւ հայեր համերաշխած էին կովկասի Հայ կամաւորներին օգնելու վսեմ նը. պատակին վրայ, Բայց այդ համերաշխութիւնը, ինչպէս յետոյ շարունակութեան մէջ երեւան եկաւ, մէկ երկու անձերի կողմէն կեղծ էր եղած և խառնակութեան ու պառակտումի ոգին հեղհեղեղ սկսաւ իր տխուր դեր կատարել կամիտէին մէջ. Տ. Գարեգին Շահումեան, կամիտէի գանձապահը, որ իր ամբարտաւան և անկանան վարմունքով այդ պառակտիչ ոգիի

ներկայացուցիչը կը հանդիսանար մեր մէջ, այն ստորիման յառաջ գընաց որ առեկապեցի ազգաբարձի թիւներին հակառակ՝ այս կամ այն ժողովականին հրամաններ կարձակէր կամիտէի անդամակցութեան հրաժարելու և կամ կը յանդիմանէր անպատուարել իր օրեր ազգուի, Բնականապէս, պատուի պաշտպանութեան և գործին կանոնաւոր յառաջդիմութեանը փափաքով սեւ անձ չպիտի ուղէր Շահումեանի պէս մէկի մը քմահաճութիւնն ենթարկել այսպիսի վսեմ գործ մը. նոյն իսկ նաեւ մը մէջ քուէարկութեան ենթարկեցինք իր ազգութեամբ քմահաճութեանը և բաց իրմէն զուլէ և իր գոյնը եղող Տ. Օ. Կիւմշեանին որ նոյն նախնի բացառաւոր էր ամէնքն ալ անտեղի և անիրաւ գաղափար մեր կամիտէի մէջ իր յարձակումները այս կամ այն անձի և գործի դէմ վերջապէս, կացութիւնը անտանելի կը դառնար և կը ստիպուէինք անձնական վէճերով ըզրազել կամիտէին մէջ, փոխանակ կովկասի Հայ կամաւորներին օգնութեան վրայ լրջօրէն մտածելու և առաջ ըզրազելու:

Կամիտէն յուլիս 13ի նախին մէջ քուէի գրու իր շարունակման կամ լուծման խնդիրը Տ. Օ. Կիւմշեանին արդէն մի քանի օր առաջ իր հրամարական զրկում էր, չենք գիտեր կամ չենք ազգեր հոս ենթադրել թէ ինչ թաքուն նպատակով, Բայց իր գրութեան մէջ պատճառցոյց տուած էր իր զբաղումները, Մնացած 6 անդամներէն Տ. Տ. Արշակ Թորոսեան, Գարեգին Յովնանեան և Գարեգին Շահումեան իրենց քուէն ստին շարունակելու համար. իսկ Տ. Տ. Յ. Սահակեան, Յ. Պաշտպան և եւ լուծման համար քուէ տուինք. որով կամիտէին 4 անդամները հրամարած լինելով, որոշուեցաւ այն կամիտէի լուծուած լինելը յայտարարել և մեր համախառնութիւն ամբողջովին հրատարակել:

րակել (1). Եւ այդ պէս ալ եղաւ. Ես նոյն նախին մէջ բացարձակապէս յայտարարեցի թէ ջերմօրէն կը փափաքէի որ այս կամիտէն շարունակէր իր գործունէութիւնն ի նը. պատու կովկասի Հայ կամաւորներին, բայց տեսնելով այժմ այն անձնական հակառակութիւններ և պատակաւորութիւններ որոնք անտեղի և անօրինակ կերպով կը շարունակուին մեր կամիտէի մէջ և ներքէն արգելք կը հանդիսանան անոր արդիւնաւոր գործունէութեան այնպէս որ մեր նիստերի մէջ ի դուր մամեր կանցանք անձնական հակառակութեան արգելքի եղող վէճերով և խնդիրներով զբաղելու, եւ ստիպուած կուտամ քուէս այս կամիտէի լուծման համար. Եւ պահանջեցի որ այս պատճառաւորութիւնս յատկապէս արձանագրուի կամիտէի նոյն նախնի առեկապեցի մէջ.

Այսու ամենայնիւ, նկատի առնելով ժամանակին փափկութիւնը, մեր գործադր հայրենիքի համապատասխանութեան մեծութիւնը, այս առաջի և շիւանի հեծեմանքներին մէջ, արտաքին թշնամիների հայաջինջ քաղաքականութեան դէմ բողոքի աղաղակներին մէջ, գիւրադատ կընալի զգացումով մը մենք չուղեցինք խառնել արտապահման մէկ անկիւնին մէջ Շահումեանների յառաջած վէճերի և խառնակութեան դէմ մեր բողոքի ձայներ, չուղեցինք հրատարակի գրայ զնեկ կովկասի Հայ կամաւորներին օգնելու պէս վըսեմ և սրբաշան գործի մը մէջ ներսէն ծագած շարիքները, արդիւնք

(1) Շատ դարմանակի եղաւ որ Տ. Գ. Շահումեան քուէ տուաւ համարաւորութիւնը հրատարակելու համար, թէ և հաշիւներին մէջ ծածկուելիք սեւ բուն շիւոր և ու ալ սեւ զեղծում. պարզապէս պատասխանատուութեան զգացման պակասութիւն և քմահաճոյք մ'էր այդ. այնպէս որ եւ ստիպուեցայ զիտել սալ Տ. Գ. Շահումեանին որ եթէ եւս դանձապահ մը եղած լինէր, ամէն պարագայի մէջ կը պիտի հաշիւները հրատարակման համար, նոյն իսկ եթէ ուրիշներ յետաձգել ուղէին:

եառականութեան և այլ ուժ գիտէ ինչ
հաշիւներն. ուստի մեր ցաւի զգա-
ցումները մեր մէջ խեղդելով, ոչ կո-
միտէի կողմէն պաշտօնապէս և ոչ
այ Արմէնիայի խորագրութեան կող-
մէն հրատարակութեան տրուեցան
կոմիտէին լուծման պատճառները՝
անոր լուծման յայտարարութեան
հետ մէկտեղելով:

Բայց Տ. Գ. Շահումեան, որ իր
եսական և ամբարտաւան վարման
քով պատճառ դարձած էր նոյն կո-
միտէի լուծման և մասնակից չէր
մեր զգացած ցաւին, կոմիտէի լուծ-
ւելէն յետոյ ալ չզաղրեցաւ շարու-
նակիէ իր խառնակիչ վարմանքը
և ինքնազուխ ու անկեղբայր դործու-
նէութեան փափաքը, որին՝ գէթ մեր
կողմէ՝ թողադրուած չլինելուն հա-
մար վրէժ առնել կուզէ մեզնէ և մեզ
անուանարկել կը ջանայ այժմ, գոր-
ծին անտեղեակ մի քանի տեճեր
միամտութեամբ իրեն գործակից
ունենալով: Ուստի կը տոկոսինք
այժմ, ահաւայ, գէթ մասամբ հրա-
պարակի վրայ գնել «Կովկասի Հայ
կամաւորներուն նպաստող» կոմի-
տէին առթով իր անեղած տխրա-
սիւթ տգեղ վարմանքը, պատասխա-
նելով 1915 Նոյեմբեր 8 ամսաթիւ
մեզ գէտ հանուած թուացիկ շրջա-
բերականի մը պարանակած սուտե-
րին: Մենք տարակոյս չունինք որ
ընթերցող ժողովրդին մէջ գատնելու
կարող անձեր շատ կան և մեր ար-
միակ պատասխանով ալ անձք պի-
տի կրնան գատնել ու վճել տառնց
վարմանքը:

Նախ այս քանիք որ թէ և մեզ գէտ
հանուած յիշեալ թուացիկը «Կով-
կասի Հայ կամաւորներուն նպաստող
կոմիտէ» անունով կնիք մը միայն
կը կրէ ստորագրութեան տեղ, բայց
գրուածքէն յայտնի է որ այդ նա-
րակազմ կոմիտէի անդամներէն Շահ-
ումեանի և իր զոյգն եղող Կիւլէ-
սէրեանի մահին է որ մեզի գէտ
արձակուած է և այնպիսի ցած կեր-
պով որ մինչև մեր կօշիկներն առջև
կը հասնի և անկէ վեր չկրնար ել-
նել: Այդ նորակազմ կոմիտէի ան-
դամները, բայց ի Տ. Գ. Պալթայեա-
նէն ալ միայն նախկին կոմիտէին մէջ
չգտնուելով բողբոլին անտեղեակ են
կատարուած անցողիկ արձակումը, ալ և
չեմ կրնար հաւատալ որ երբեք ինձի
գէտ այդպիսի սուտեր հրատարակել
և թշնամանքներ ընել, մինչև որ իւ-
րաքանչիւրն իր ստորագրութեամբ
չդրէ և յայտնէ ինձ թէ ինք ալ բո-
լորովին համաձայն է իրենց կոմիտէի
անունով հանուած թուացիկի պա-
րունակութեան: Ես կը դժուարանամ
տակաւին հաւատալ որ Շահումեանի,
Մարթեանի պէս անձեր, որոնց
անունները գրուած են իրենց կոմի-
տէի անդամներ իրենց առաջին շրջ-
ջարեակաւնի մէջ, իմ գործունէու-

թեան և իմ անձնականի գէտ այդպի-
սի ծանր յարձակումներ գործել
ուզած լինէին իրենց չդիտցած մէկ
խնդրի առթով, քանի որ ոչ ես
զիրենք կը ճանչեմ և ոչ ալ իրենք
զիս, ոչ մի յարտերութիւն և գա-
ղափարների հաղորդակցութիւն կամ
գործակցութիւն անեցած ենք իրար
հետ որպէս զի Շահումեանի պէս
ուզէին իրենց անձնական վրէժ յա-
գեցնել մեր վրայ անտեղի յարձա-
կումներով: Գալով Տ. Գ. Պալթա-
յեանին, որը Շահումեան կողմէր
արդէն նախորդ կոմիտէին, զի զի
ձգել, առարկելով թէ կոմիտէի նիս-
տերին չյաճախեր (այս մասին ալ կը
խօսինք իր կարգին), չենք կարծեր
որ կոմիտէի կնիքը կրող յիշեալ
թուացիկի հրատարակման որոշումը
տուող նախն գնացած և իր հաւա-
նութիւն տուած լինի: Արդէն Շահ-
ումեանի պէս մարդեր՝ որոնց հա-
մար կանոնադրութիւն ըսուած բա-
նը շատ նշանակութիւն չունի, կըր-
նան կոմիտէի կանոնադրութեամբ
մէջ կարգադրուած անոր որոշման չեն
թարկած ալ այդպիսի թուացիկ հա-
նել և կոմիտէի կնիքը դարձել տա-
կը: մենք այդ փորձով գիտենք, նա-
խորդ կոմիտէին մէջ ալ կը ձգտէին
այդպիսի անկանոնութիւններ ընե-
լալ որին չէինք թողադրեր իրեն
տեսնապիտ:

Այսպէս թէ այնպէս, մենք ալ
այժմ այդ թուացիկի մէջ գրուած
սուտերի հայրութիւնը կը վերա-
դրենք Շահումեանի և իր ընկերու-
կից Օ. Կիւլէսէրեանին, իսկ տալով
նախորդ կոմիտէին մէջ իրենց խառ-
նակչութեան և պատակաստի գործը,
որին հակառակած լինելու համար՝
անազնիւ միջոցների կը գիտեն այժմ
մեզ գէտ, սուտեր և թշնամանքներ
տարածելով և իրենց յայտ գնելով
ժողովրդի մէկ մասի միամտութեան
և տառնց ալ մեզնէ քննադատուած
լինելուն համար մեզ գէտ անուցած
թշնամական կիրքերին վրայ:

(Շարունակելի)

Մ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆ

ՅՐԱՆՍՍԻՆԵՐԻ ԿՈԶԸ ՀԱՅԵՐԻՆ ՆՊԱՍՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Փարիզքանակ անուանի Յրանայիններ
իրենց ստորագրութեամբ հետեւեալ կըր-
ուզած են բոլոր Յրանայիններին, թը-
ւառ Հայերին օգնութեան հասնելու հա-
մար:

Յայտնի է որ Հայերը որոշ ծրա-
գրի մը համեմատ կը կոտորուն
թիւրք կառավարութեան հրամանով
որ Ապոլիւ Համիտի ձեռնարկը կը
շարունակէ անգթութեան աւելի
վարպետ ձեւերով:

Երկու հարիւր յիսուն հազարէն
աւելի Հայեր, որոնց մէջ խիստ շատ
որբեր կան, մահէն խուսափելու հա-
մար ստիպուեցան Ռուսիա գաղթել:
Մինք այսօր ծանրացած են կող-

կասի Հայերին վրայ և հակառակ
առաւ իշխանութիւնների բարի կա-
մեցողութեան, իրենց վիճակը շատ
խախտ է: Օրական հարիւրաւոր-
ներ կը մեռնին:

Վերջապէս բռնի մահէն կը փախ-
չին, թշուառութեան և քաղցի երե-
ւէն դանդաղ կերպով մեռնելու հա-
մար միայն:

Արդէն Անգլիայի մէջ կազմուած է
մարմին մը, օգնութիւն զրկելու հա-
մար գաղթական Հայերին: Յրանային
չկրնար անտարբեր մնալ. ան ալ պի-
տի ապացուցանէ անգամ մը ես, իր
աւանդական առատաձեռնութիւնը՝
խակոյն օգնութեան հասնելով հա-
լածուած ժողովրդի մը դժբաղդ
վերադարձներին:

Պիտի ջանանք նոյնպէս օգնու-
թիւն հասցնել անոնց որ թիւրքիա-
էն դուրս ելնել չկրնալով հանգիւրձ
խուսափած են մէթոսիկ բնաջնջումէ
մը:

Այս կոչը ստորագրուած է հետե-
ւեաներէն:

Անանիոս Յրանայ, Վիլհելմ Պէրար, Ֆէր-
տինան Պիլիսոն, Ժ. Գլէմանս, Ֆէրտի-
նան Էրօլտ, Կիւստաւ Էրպէ, Տերակու-
սական տ'Էթուրնէլ տը Գոնսալան, Ֆրան-
սական Գոլէֆի փրօֆէսօր Ա. Միլէ, Փա-
րիզի քաղաքապետական խորհրդի նա-
խագահ Ատրիէն Միլոնար, Տիկին Մէնար
Տորիան, Երեսփոխաններ՝ Մարսէլ Գաշէն,
Ա. Կալէի, Ֆրանսի ին-Պոլիտեն, Ժան
Լըրո, Ժորժ Էլիէ, Ժան Լանկէ, Մարիուս
Մոլէ, Ժազ փիլոսոֆ Էլ Ելի:

ԱԶԳԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎԱՆՅԵՆԻՐԻՆ ՈՐ ԶԻՆՈՒՄԻ ԽՈՒՄԵՐԻ ՄԻԱՑՆ ՎԵՐԱԳՆԱՆՈՒՄԸ

Իգգիլիէն հոկտ. 22ին հեռագրուած է
«Հորիզոն»-ին:

Արագայի գաշտուած քրդերը կրկին
յարձակել են երկիր վերադարձող
Հայ գաղթականների վերայ, թալա-
նել են և մօտ 500 հոգու էլ սպանել:

Ուրիշ ինչ լուրի կարող էինք ըս-
պատել: Հաղարտութեան օգնէն գաղթա-
կաններ վառ են գնում ամայի ճա-
նապարհով. շատ բնական էր, որ
զինւած քիւրդը ցած կիջնէր սարե-
րից, կը յարձակէր անպաշտպան
գաղթականների վրայ և կը թալա-
նէր, կը սպանէր...

Ինչ են անում մեր կազմակեր-
պութիւնները. ինչու մինչև հիմա
ոչ մի միջոց ձեռք չեն առել, որպէս
զի նամարդ թշնամու ճանկերից ա-
զատուած մեր հարազատները այդ-
պէս հեշտութեամբ չզրկին իրենց
ունեցածից, իրենց կեանքից: Մեր
անտարբերութեամբ՝ մենք միայն
քրդերին ենք ոգևորում:

Այս րոպէիս փողոցում լուռ է
հայ շինականի սայլի ճրճըռոց: Այդ
գաղթականների կարուստն է շարժ-
ւած գէպի հայրենիք:

Ո՛ր եք գնում, է՛յ մայրեր, մեր
սիրուն հայրենիքի վերջին բեկոր-
ներ, մի՛ գնաք, վերադարձէք. այն-
տեղ ձեր մոխրացած օջախների գլը
խին կանգնած զինւած քիւրդը ձեզ
է սպասում:

Դուք առ այժմ այստեղ մնացէ՛ք,
յիտ քաշէ՛ք և ճանապարհ տէ՛ք՝
հայրենիք:

Տ. ԿԱՍԻՆՆԻ ՎԱՐԱՆԻ ՆԱԽԱԿ Տ. Մ. ԿԻՒՄԵՆԵԱՆԻ ՈՒՂՂՈՒՄԸ

Ահաւանիկ թարգմանութիւնը այն նա-
մակի որի ֆրանսերէն բնագիրը հրատա-
րակուած է Արմէնիայի նախորդ թուին
մէջ:

Է. Բր. ան. Բրովանո, 25 նոյ. 1915

Տիւր Մարտիրոս Կիւմէն,

Ձեր նամակը այնպիսի գրուածք
ներէն է որոնք հրապարակագիրը
կը կազդուրեն իր պարտականու-
թեան կատարմանը մէջ: Շնորհակալ
եմ Տիւր, պիտի շարունակեմ. քիչ
ատենէն նոր յօդուած մը պիտի ե-
րենայ փարիզեան մամուլին մէջ և
ձեր մատնումը պիտի ներշնչէ ինձի:
Ես Հայը սիրել սովորեցայ ձեր երկրա-
ցի սպանկերուն (1) սիրելով և միշտ
մտադրած եմ մեր բարձրագոյն քա-
ղաքակրթութիւններէ մէկի որդան
եղող Հայաստանին մատուցանել ե-
րախտագիտական հարկ մը, իմ կա-
րգութեան համեմատ ամէնէն ար-
ժանաւոր կերպով:

Թալ տուէ՛ք ինձ այս պատասխա-
նըս վերջացնել իդձ մը յայտնելով,
այսինքն թէ Յրանային մը ստա-
րագրած այն յօդուածը փափաքելի
էր որ արտասպառէր ձեր հայ թեր-
թերին մէջ. մէկ հատ կալ որ ձեզի
համար յայտի խորհրդանշանն եղող
այս անունը կը կրէ, Արմէնիա. ես
չգիտեմ իր հասցէն: Ինչ որ ինձի
կարեւոր կը թուի, այս է որ բոլոր
Հայերը զգան այդ օգիտ զրուած
յօդուածներէ, որպիսի ալ անձանթ
լինին անոնց հեղինակները, թէ մեր
սիրտերն ալ միասին կը թրթռան
իրենց յոյգերով և յայտերով:

Հաճեցէ՛ք ընդունիլ, Տիւր, իմ ե-
ռանդուն շնորհակալութիւններիս
հետ և հաւատաւը...

Կապուծ ՎԱՐԱՆ

ՄԱՐՏԵՅԼ ԿԱՄ ՖԲԱՆՍԱ ԲՆԱԿՈՂ ԲԱՆՈՐՆԵՐԻՆ ԵՒ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԻՆ

Արմէնիայի քաղաքագրութիւնը դիւրա-
ցնելու համար, Արմէնիայի իրենց կըրկնը
ծամսի համար Տիւրանք կամ 3 ամսի հա-
մար 2 1/2 ֆր. քաղաքագրութեամբ որպէս գի-
կարեւան իրենց հայագրային կեանքի վրա
տեղեկութիւններ եւ լուրեր ունենալ,
իրենք ալ ոգևորուելու Հայաստանի յոյգե-
րով եւ յոյսերով եւ իրենց դատողութիւնը
զարգացնելու Հայ ազգի իսկական վիճա-
կին եւ անոր պէտքերին նկատմամբ:

Յրանայինի ուսանողներ եւ գործա-
ւորներ, փութացէ՛ք օգտուել ձեզ ընդա-
ւած այս դիւրութիւնին:

(1) Ուրախութեամբ կը տեսնենք այժմ
որ Տ. Կ. Վարանի աշակերտներէն Տ. Մ.
Կիւմէն անգամ է Հայերի վիճակին վը-
րայ տեղեկութիւններ հրատարակել տեղիս
ամենատարածուած Le Petit Marseillais
օրաթերթին մէջ:

Խմբ. ԱՐՄ.

կալկուլա, 1/14 նոյ. 1915

Հայոց կեանքի ամենատարալիքական մասնատում, երբ Հայաստանում ամեն տեղ մահ է սփռուած, լինելուն ու գաղտնի ծածկուած են հազարաւոր անմեղ Հայերի յօշոտուած դիակներով, երբ հարիւրաւոր ընտանիքներ տոկալի զրկանքներ ու տանիքներ կրելով՝ քշուել են Միջագետքի անհիւրընկալ անապատները այնտեղ գերեզման մտնելու, երբ տասնեակ հազարաւոր ցատտանջ փախտական-գաղթականներ բնակեցուցի աղատուելով տնասելի գետաբլուրներին յետոյ ապաստան են որոնել կովկասում և ներկայացնում արիւն սառեցնող մի դրութիւն, զանգեւի ափերում ընկած այս հեռաւոր քաղաքում հ'ս գլուխը կանգնել հայեր, որոնք խորը ցնցըւեցին և փութացին կատարել իրենց նուիրական պարտականութիւնը:

Ահա՛ քանի ամիս է, ինչ այտուց կազմուել է Հայկական Նպաստամատոցի մի ֆոնդ, որի համապատասխան հոսանք է մօտաւորապէս 96.000 ոս. փութ (6.400 ֆունտ ստերլինգ), պ.պ. Արգար ընկ. հետգհետէ նըւիրաբերած և ուղղակի փոխադրած 2.300 ֆունտ ստերլինգ գումարն ևս միասին հաշուած, Հանգանակիչ Յանձնախմբի գանձապահ պր. Յարութիւն-Մանգանուսեանի միջոցով ցարդ ուղարկուել է երկու նուագով 2.000 ֆունտ ստերլինգ, և մտադ

տեղէ... Ահա համարին տեղացի փութաւոր, իրենց սովորական վայելչութիւններու մէջ են... մեծողներ ու տանիքներ նշանակող իրենց իրենց համար... թող մեծողներն անթաղ մնան, կենդանիներն անթաղ մնան մեծողներ, իրենց ինչ հոգ, միթէ՞ իրենց հրաւիրելուն այդ կոտորածները, որոնք հիւանդութիւններով վարակեցին իրենց չքաւ (է երկիրը... Նախախնամութեան գէտ հայ հայր վատեր... ամօթ, հազար ամօթ, ափոս որ Հայ անունը կը կրեն այդ անտարբեր ու անգութ հրէշներ... Սակայն մի՛ յուսահատիր, թշուառացեալ Հայ գաղթական, զիտուել վերն իջած կեցած են սակաւաթիւ բայց անձնուէր եղբայրներդ ու քոյրերդ, որոց թիւը պիտի բազմապատկուի, անոք պիտի ազատեն քեզ մահուան ճիւղներէն ու քեզ հետ միանալով՝ պիտի լուծեն վրէժը թշնամիներէդ ամենայն անողորմութեամբ:

Դուք, ո՞վ իմ պատուական հայրենակիցներ, դուք ձեր պարտքը կատարեցիք յանուն Հայրենեաց և մարդկութեան. դուք այլևս անմահ պիտի մնաք պատմութեան մէջ. որքան ալ անհիւրաւէր աշխարհի մը մէջ վերջ տուիք ձեր անարատ կեանքին, բայց օրհնեցէք դարձեալ այդ աշխարհի տէրը. նա ինքն էլ չէր ուզեր տեսնել քու այդ վիճակը, բայց պատերազմական վիճակն այդ բախդին հասուց քեզ, Սերիմ ներող հոգով փակե աչքերդ, հոգեւոր իտրերէն բղձող անէծքներդ թո՛ղ պատճառ եղողներու գլխին թափին լափ լիզող շանթերու նման:

(Շարունակելի)

Ա.-ԲԱՇ

բութիւն կայ միացեալ գումարներն ևս շատով վախադրելու: Ընդհին Գանձախմբի Քարտուղար Տէր Գարեգին քնն. Յ. Կիրակոսեանի անձնական դիմումներին՝ մօտաւորապէս 21.000 ոս. փութ (1.400 ֆունտ ստերլինգ) հանգանակուել է միմիայն տեղւոյս եւրոպական տնտեսական հաստատութիւններէ: Բայց դրանով չբաւականալով՝ ի թիւս այլ կոչերի վերջերս հրատարակել է տեղւոյս The Statesman ամենաշնորհաւոր օրաթերթում մի նամակ, որով յանուն մարդասիրութեան և մարտիրոսագրուած մի ժողովրդի՝ դիմել է խմբագրին, որպէս զի վերջինը մի խմբագրական յօդուածով ի վեր հանի Հայերի գլխին պայթած տակուլի աղէտի անհեղինակութիւնը, և կոչ անի կալկուլայի ընդհանուր հասարակութեան ազնիւ զղացումներին՝ օգնութեան ձեռք մեկնելու անտուն ու անտէր գաղթականներին: Անպատեհ չէ՞մ համարում ի տեղեկութիւն յարգելի ընթերցողներին՝ թարգմանել յիշեալ օրաթերթի խմբագրականը, որը լոյս տեսաւ անցեալ շաբաթ:

Թէն Հիգլաստանի համայն ժողովրդի հայրենասիրութեան ու մարդասիրութեան վրայ պահանջներ շատ են եղել, սակայն բնաւ չէ կարելի անուշադիր թողնել Տաճկահայերի ցաւատուն թիրոսների համար եղած օղնութեան կոչը: Տէր Գարեգին քնն. Յ. Կիրակոսեանի նամակը, որն այս առաւօտ ի լոյս ենք ընծայում, ցոյց է տալիս որ մօտաւորապէս երեք հարիւր հազար Տաճկահայեր պարտաւորուել են փախչել կովկաս, որտեղ այժմ նոքա գտնուած են ստեղծի տառապանքի ու թշուառութեան մէջ, զրկուած լինելով ամենաանհրաժեշտ պիտուքներից, և երկուսիցս՝ տարափոխիկ հիւանդութեանց: Ահհրաժեշտ է օգնութեան համել այս թշուառներին, որոնց համար Գարեգին քանան գիմումն է արել, փախտականների թուի երկպառակը օգնութիւն ստանալու հնարաւորութիւնը դուրս են, որովհետեւ վայրագաբար կոտորուել են, կամ քշուել անապատներն մեծանելու և կամ գերի վաճառուել: Երկակայութիւնն անգոր է ըմբռնելու այն հրէշութիւններն որոնք կատարուել են: Լօրդ Բրայը Լօրդերի պաշտօնում իր խօսած ճառի մէջ այսպէս է ասել. Համարեալ տարող աղբը բնաջնջ է եղել, եւ եւ չեմ կարծում որ պատմութեան մէջ եւ ո՛չ նոյն իսկ լամբի մի օրերից ի վեր՝ արձանագրուած լինի մի ուրիշ դէպք նոյնպիսի եղեւնագործութեամբ եւ հրէշութեամբ: «Եթէ մի յաղթող զօրապետ արիւնհեղ կռուի ամենատարածական անգամ գործած լինէր այդպիսի ոճիւր ու աւեր, յախտեանկան անարգանքի

սխնին կը դառնէր. իսկ հայկական կոտորածների սարսափն աւելի սաստկանում է այն իրողութեամբ, որ կանխապէս ծրագրուած էր կոտորած գտնուող գերմանական ու եւրոպական վարիշների խմբակից, իրենց քաղաքական նպատակներին հասնելու և իրենց գերմանացի տէրերին սիրաշահելու համար, ինչպէս որ Լօրդ Բրայը յայտնել է, կոտորածները հետեանք են մի քաղաքականութեան, որն ինչպէս երեւում է՝ կանխամտածուած է եղել այն վնասակի կողմից որի ձեռքում է գտնուում ամանեան կայսրութեան զեկը»: Յամենայն դէպս, կոտորածների ու վտարումների (կոտորածների մի ուրիշ ձեւ) հրամանը Պօլսից է արձակուած եղել, Տաճիկ մահադակաւների կողմից մոխրան գալթեան խնդիր չկար: Անմեղ արիւն թափելու յանցանքը չի կարելի մոտաւորանների վրայ ձգել, Դէպքեր են եղել երբ մոտաւորանները աշխատել են ազատել իրենց քրիստոնեայ դրացիներին: Մի քանի տաճիկ նահանգապետներ, բարեպաշտ ու մարդասէր լինելով՝ մերժեցին իրենց վրայ եկած հրամանները գործադրել Լօրդ Բրայը երկու օրինակ է առաջ բերել, երբ նահանգապետները պաշտօնանկ են եղել Պօլսի կամարիլլայի եղեռնական հրահանգները չկատարելու համար: Այս բանում զարմանալի ոչինչ չկայ, որովհետեւ իսկական Տաճիկը ինչ որ է, մտքուր կռող է, ինչպէս Գալիլայի թերակղզում կռող մեր զինւորներն են նկատել: Այն նախարարն որ ուղղակի պատասխանատու է կոտորածներին, ինչպէս մենք արգէն ուրիշ անգամ ևս յիշել ենք, թալաթ լէյն է: Այս մարդն ևս իսկական եղեռնագործներն են: Լօրտ կրօնը, Մարքիզ կրին և Լօրդ Բրայն աշխատեցին պարզարանել որ տոկալի կոտորածները, որոց մասին լսել են՝ պակաս զուտանք չեն կարող պատճառել աշխարհում գլուխը: Նույն մտաւորմաններն քան միւս քաղաքակիրթ ու մարդասէր ազգերին, Ուղղակի դատապարտելի կը լինէր մօտաւորանների համար եթէ գէթ մի քանիք երեւակային որ նոքա համակրութիւն են տաւում դէպի գլուխուր մարդասպանները և կամ գաղաւթ չեն զղում ինչպէս մենք Հայաստանում կատարած գաղաւթութիւններից: Միակ աղբը որ անընդուն կարող է դիտել այս կոտորածները, Գերմանացիներն են: Մենք նախանցեալ օրը կամ ընթերցողի խօսքերն մէջ էինք բերել, որոնցով Պօլսի վարիշների վնասակի արարքներն էր վարագործել ու մեղմացրել, եթէ Գերմանացից կայսրն և իր գործակալները չլիզաբերեցին կա-

տորածները, գոնեա չարդիւեցին: Նոքա կարող կը լինէին ազատելու յերին, բայց չարեցին: Նոքա լուսահանգիստես եղան երբ մի ամբողջ ազգ կոտորուած էր: Նոքա այսպիսով արատաւորեցին գերմանական անունը մի այնպիսի սարսափալի ու անարգական գործողութեամբ, որ պիտի ցոյց տուեցին հանգեպ Յէլդիայի, Գլախտ զոհերը հեռու էին մեր գործնական պաշտպանութիւնից, երբ կոտորածների հրամանը դուրս ելաւ: Միակ բանն որ այժմ կարող ենք անել, այն է որ օղնութեան ձեռք կտրկառենք սովալտ կ փախտական-գաղթականներին:

ՀԱՅԵՐԸ ՊՈԼԿԱՐՈՒՄԻ ՄԷ:

Le Petit Marseillais օրաթերթի թղթակցը, Տ. Ֆելիքս Սեռէ, Ստանիսլէն Նոյ, Տին զրկած է հետեւեալ թղթակցութիւնը:

Պոլկարները որ գերման նենգաւոր գիտնալիտութեան մղումով անխորհրդարար ինկան թիրաքերի գրկելը, որոնց գէտ հինգ դարէ ի վեր անհաշտ տառալութիւն մը կը սնուցանէին, այսօր կը թափ թէն: Դրան կառավարութեան միշտ հետեւած հալածանքի քաղաքականութիւնը որդեգրել կողմն Հայերին նկատմամբ: Եղելով թիւնը, նախ և առաջ, աւելի ևս տարօրինակ կերեւի անոր համար որ Հայերը երկաթ ժամանակէ ի վեր լաւ կերպով բնագոնուած էին Պոլկարի մէջ, քաղաքական ու կրօնական կրկնակտեւողեաներով ազատութիւն կը վախելէին և նայն իսկ տեղացի ժողովրդին մէջ ընդհանուր համակրանք՝ այն վեհանձն գործակցութեան պատճառով որ Պոլկարներին մատուցած էին ամեն անգամ երբ ասոնք հանրային լինումի թիրաքին դէմ պատերազմի մէջ գտնուած էին:

Բայց կեդրոնական կայսրութիւնների և թիրաքիայի հանգեպ պոլկար քաղաքականութեան նոր ուղիով ենէն ի վեր, Հայերը ոչ միայն կորսնցուցած են Սօֆիայի կառավարութեան վտահալութիւնը և նեցուկը, այլ և յանկարծ դարձած են կասկածելի մարդեր, նայնիսկ թշնամիներ, իշխման թիւնների և ժողովրդի բազմամիւս տարրերի ուղին, որոնք Սերպիայի գէտ տառալութեամբ կամ նոր չլիզաբերմամբ պատեւրազմի միջոցին պղտոր ջարդն մէջ սրտալու յուսով ողբարուած են: Սուտի ամէն կեղեքումի ենթարկուած են նոյն իսկ Հայերէն անոնք որ իրենց ընկերային գիրքով միջնայն յայժմ լաւագոյն յարաբերութիւններ ունեցած էին զիկավար չրջոնականներին հետ: Գաղթի հայ հասարակութեան միւս անդամներին, այս վայրկեան իրենց ունեցած գլուխաղբ վիճակը և ալ աւելի իրենց սպաւնացող վիճակը, իրենցմէ շատերը կը դուրս փախչելով ազատ-

ի նպատակ հալ ապաստանելուց. — Սիւլ-
մանին ցնորքը. — Հայկական խնդիրը
Հասարակաց Խորհրդարանին մէջ:
(Հար. 18րդ Թուէն եւ վերջ)

Կիրակի օր Սուլմանին արտա-
սանած ճառին առթիւ. Տէյի կրա-
ֆիք փայտագրու յօդուածը իւր
հանդամանքներովը Սեպտիկ հան-
րային կարծեաց անխախտելի որո-
շումը կրնայ նկատուիլ իրական թեր-
մամբ նոյն նոյնիւր 16ի օրը Հասա-
րակաց Խորհրդարանին մէջ Մեծ
Բրիտանիոյ Արտաքին գործոց նա-
խարարութեան դեր-քարտուղար
Լորտ Ռոպերթ Սէսիլին ի պատաս-
խան Մըսթեր Սէսիլին Սեպտեմբեր
եւ Մըսթեր Սէ. Բ. Օ'Քոնորի տաե-
նաբանութեանց որով բրիտանական
կառավարութեան կը խնդրէին որ
ինչ որ կարելի է կատարէ Հայաս-
տանի հոգեւարք փոխարին վերջ տա-
լու եւ ողջ մնացողներուն տառապան-
քը մեղմացնելու համար՝ արտա-
սանած պաշտօնական ճառը խիստ
ուշագրում լինելով, անոր ճիշդ թարգ-
մանութիւնը ստորեւ կը գտնուի ի տե-
ղեկութիւն հայութեան:

Լորտ Ռոպերթ Սէսիլ ըսաւ.
Հայերու քարոյն պատմութիւնը սոս-
կալի է. Խորհրդարանը պիտի յիշէ որ
պատերազմը ծագելէն առաջ Պետութիւն-
ները անցեալ տարւոյ փետրվարին համո-
զեցին Թիւրքերը բարենորոգմանց Ծրա-
գիր մը ընդունելու որ ըստ իմ կարծեաց,
այդ թշուառ ժողովրդեան համար աստի-

ճան մը ճշմարիտ բարեփոխում եւ ապա-
հովութիւն բերաւ: Այդ պատերազմը
ծագածին պէս — նոյն իսկ Թիւրքիան մեր
նշանակութեան հետ միանալէն առաջ —
այս բարենորոգումները ընդունելու բո-
ւոր կեղծիք ու պատրուակներէն հրաժա-
րեցաւ. եւ երբ Պետութեան եւ Յանաջի-
մութեան զօրութիւն կարծեց որ կրնար ա-
պահովալէս գործադրել, սկզբնապէս
այն ամուլի ծրագիրը որոյ հետեւանք-
ները այսօր կը տեսնենք: Առանց ոճի
չափազանցութեան կրնայ ըսուիլ թէ աշ-
խարհի պատմութեան մէջ անկէ առկա
զարմուրդի ոճի մը գործումը չէ, որով
մէջ անարգանքի, նախատանքի եւ ապա-
հովութեան ոճի տարր արական չէ: Սիւլ-
մանութիւնը՝ այդ ստուրմի եւ վշտի
մէջ որ պէտք է գգալ, սոսկ պարագան է
թէ իսլամական կրօնային շարժումը՝ որ
այս թիւրքիոյ Հայերը ջնջելու համար
մտածուած քաղաքականութիւն մ'է:
Այդ շարքին անորէն շատագոյն եղող
կոմս Ռեյնոլդսի կողմէ կը թելադրուի
թէ միայն ապստամբութիւնն ու խռովու-
թիւնը ճշմարտ համար բիրտ միջոց մ'է:
Այդ ճշմարտ չէ. ինչպէս որ կը խնդ-
րուի, չէ կարելի երաշխաւորութիւն տալ
որ մենք մեր բանակի, նաւատորմի եւ
հիւպատոսական պաշտօնէութեան բոլոր
կարողութիւններովը Հայերը ազատնը
վանս զի վերջապէս Հայոց համար կա-
րելի եղածին համեմատ ամենամեծ
պաշտպանութիւնը՝ այս պատերազմին մէջ
մեր յաղթանակ տանելն է (սեպտեմբ. 16-
եւ մեր գլխաւոր ջանքերը այդ նը-
պատակին պէտք է ծառայեն: Այս սան-
ժմանաբուծութեամբ հանդերձ՝ ինք փստա-
ն է որ եմէ ունէ անխնայ ներկայանայ Հայոց
օգնելու թէ մեր հիւպատոսներու ջան-
քերով եւ թէ մեր պատերազմի ոյժերով,
կառավարութիւնը պիտի ղեկավարէ որ
այդ Ա.Ջ.Ի.Ի առարկայ մ'է այս երկրի կա-
րողութիւնները գործածելու համար:

Գալով Ամերիկայի Միացեալ Նահանգ-
աց եւ Զուլեցերիայի Հանրապետութեան
գլխավորներ ընելու խնդրոյն, հարկ չկայ
ստեղծ է հակադրութեան ներքեւ պահելու եւ
անոնցմէ բանակին մէջ ծառայող զինուոր-
ներն ալ պիտի ընելու: Ինչպէս որ թա-
լաթ բարենկեր այսպէս հակել կուզեն
Հայերու վրայ, զանոնք տեղահան ընելով
խաղաղ բնակիչ ընելու համար. մի գուցէ
ապագային իրենք գերի լինին կհաւանդե-
րուն:

Բայց այս վարժուածքն անտանելի կը
գտնեն Հայեր եւ տեղ տեղ ինքնապաշա-
պանութեան գործակը կը պարզեն, զեն ի
ձեռքն մեռնել որոշելով քան ոչխարներու
նմանութեամբ քուլի ու մարթոմարի:
Ահա Վանքիին սառլ կը նետուի իր ան-
նամ հերոսներով, Մեկին Սասնոյ
կոտորին վրայ կը բարձրանայ, Հայոյն
Գարահիւսարցին գրոհ կուտայ թշնամուն
զէմ ու քաջութեամբ կը զիմազդէ: Իսկ
Զէյթինոյնիւրէն հայաբնի շափ հերոսներ
անէ՞ք տեղափոխ արտակազմ իշխաններու
հասցէին եւ պատակաւ կաթողիկոսի
զգալան պատուելիի եւ համագեղ ճգնա-
րականներուն, իրենց ստիպանքն անպար-
տելի քաջագործութիւններով կը քաջան
անմատչելի վայրեր, արկէ մերթ ընդ
մերթ վար իշխելով յանկարծակի կը բե-
րեն տուններին եւ ստացուածին վայրէջ
թուրք բռնագրաւողներուն, կոտորելով ու
կողոպտելով ինչքերնին՝ դարձեալ տեղե-
րին կը մերդառնան արդար վրէժի հա-
տաշուներով: Իսկ Սուրաբիին իր ան-
նամ մարտանքներով բազմաթիւ անու
կրնկարներ կաթիլ թշնամի բանակին, վեց-
հարիւր փոքրաթիւ կառուցներով, զինուած
ամենաշին հրացաններով: Կեանքի գոյու-
թեան, լինել ու չը լինելու, մանաւանդ
պատուի բանաբարութեան հարցն է որ այժ

ընելու որ եմէ այդ կառավարութիւններէ
մէկը կամ միւսը կը խորհի թէ Գերմա-
նիոյ դիմելը բանաւոր է, այդպիսի քաղ-
քի առնուելուն համար ոչ ոք առելի
արտագին պիտի ուրախանայ որչափ բրի-
տանական կառավարութիւնը: Սակայն
կառավարութեան չափաւանդի հրամայել
անկախ չեղող երկիրներու կառավարու-
թեանց եւ միայն անգամ ցուցնել իրենց
պարտականութեան ինչ ըլլալը: Վե քա-
պէս Գերմանիան միայն կարող է, եմէ
ուզէ, դադարեցնել այն ջարդերը: Բայց
Գերմանիոյ միլիթարիզմի դաւանանքը
տրամադրուածն այս կերպ ռիսկներու կը
տանի (սեպտեմբ. 16-եւ մեր գլխաւոր ջանք-
երը մեր մոռնում գերմանական զինուորա-
կան դաւանանքին ինչ զարմուրդի բան
լինելը: Ամեն ինչ որ տէրութեան շահուց
ի նպատակ արդարացի կը դառնուի, ուրիշ
ազգերու մէջ կրօնքի եւ բարոյականու-
թեան գոնուած տեղը կը դրուի: Անգամ
մը որ ասոր հաճութիւն տրուի, ալ եւս
ազգի մը նուաստութեան սանձանք չը-
լար. իւր մասնին պահ մը առաջ խոխի
Քէյվելի (Edith Cavell) խօսքը մեծ
ճշմարտութիւն մ'է որ ըսաւ. «Հայեր-
նապիտակներ չը բաւեր. Գերմանացի-
ները այդ ճշմարտութիւնը ուրանալուն
համար է որ այս ռիսկին մեղսակիցներ են
եւ եմէ իրենց կուտաշտութեան չը կրա-
ծարին, իրենց այսօր ընկղմուած նուա-
տացումէն առելի վար պիտի ընկղմին:

Ինչ որ վերին գրեցի ու թարգ-
մանեցի, անարցաւորելի կերպով կա-
րտութիւն ունի կարծեմ թէ՛ հա-
յութեան ընդհանրութեան եւ թէ՛
իւրաքանչիւր անհատին: Միւս թիւ-
նը, յարաւան միութիւնը կարելի է
միայն մեծ, ամբիւս եւ մշտնջենական
սկզբունքներու վրայ: Այս օր, ինչ
պէս նաեւ ասկէ երեք տարի առաջ,
Թիւրքիոյ մէջ հայութեան գոյու-
թեան խնդիրը կայ. այդ գոյութիւն-

նր արդար որ կարելի է ունեն հոյու-
տակարարութիւն միջոցներով պահել
մեր բացարձակ պարտականութիւնն
է: Այդպիսի եւ բարի գործերու յա-
տապան համար Հայը երբէք չու-
սահաստիւ չէ: Եզրագրու ապաստա-
նոյ Հայերը տեղային կառավարու-
թեան կողմէ կը պատապարտուին նը-
կատելով թէ կապիտալ 26).000 Հայ
եւ Մարի պատապարտուիներ կան
բացմէ շատերը անօթութեան, չը-
տար թեմէ եւ հիւանդութեան մեռա-
կէ, նկատելով թէ չորս գոյնապի
պիտալ թիւները մեծաւ մասամբ
դ մարդիկ պիտալ թիւներ են ինչ
պէս նաեւ Սեպտեմբերի Միացեալ Նա-
հանգները ու Զուլեցերիան որոնք
հանրապետութիւններ են եւ Հայ
ազգին խաչելութիւնը եւ մարտիկ
ստիպանք թէ կրօնային եւ թէ մարդ-
կային տեսակետներով աշխարհիս
պատմութեան մէջ անօրինակ եւ ան-
նամ է, կարելի չէ արգելադրել նպա-
տի եւ օգնութեան գործը փութացը-
նելու համար գիտել այդ պատերազ-
մով կամ չէ՞ որ պիտալ թիւանց. Բա-
ղարային կամ անհատական նուէր-
ներ չպիտի բաւեն այդ հոգ բազմա-
թիւներ կերակրելու եւ դարմանելու:
Թախանձանք կը խնդրենք բոլոր իմ
բարեկամներէն, որ երկրի մէջ որ
լինին, Խորհիլ այս առաջարկի վրայ
եւ շատով գործել իրենց տեղացի բա-
րեկամներու հետ միասին:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԲՈՆԱՆԱՆԹԻՐ

«Մայր մանուկն ուրացաւ»

Պատկեր մը Հայ գաղթականներու
ներկայ կեանքին

Ահա շարան շարան հայ կարաւաններ
կը հեռանան իրենց պաշտելի հայրենիքէն,
Թողնելով տուն, անդ, կոհ կարասիք եւ
ամենէն կենսական պիտոյքներ: Կը հեռա-
նան կատաղած թուրք փոխմաններու հակա-
դաժեան ներքեւ. եւ մնացողը եւթադա-
նի հարաւաններով կը պատուելի: Ահա ինչ
է տեսարանը. լայն ու կոծ, մանուկներու
աղաղակն ու խուճապը կը թնդացնեն ու
կարճագանգեն լեռներ ու ձորեր: Մարդա-
կերպ գաղաններ, չեն խնայեր մինչեւ ան-
գամ յղի ու ծնողներութեան վրայ եղող
կանանց:

Ահա ծամբուն մէջ գեատալի կին մը
աղաւթներութեան երկունքը կը կրէ. «Քա-
լէ» կը գոռայ թուրք գերեզմարը, եւ եւ-
թաղանք կիջեցունէ անոր զիտուն իր բո-
ւոր ուժովն ու թափովը: Պարտաւաստ եւ
քաղելու անկարող փոքրիկ երախտի մը
«քալէ» կը գոչէ մի ուրիշ տանիկան եւ
սուրբ կողքը կը մխէ...:

Կենդանիներու նախիրներու նմանու-
թեամբ կը գլին թշուառ հայութիւնը գեղի
անձանթ վայրեր, գեղի անպաշտպան, ուր
հասնելու համար ստիպելով քաղելու են
անպաշտպան եւ անվարժ ընտանիքներ:

Ինչո՞ւ համար այս անհն բանութիւն-
ներ. — Որովհետեւ քրիստոնեայ Հայեր են
սոքա, որոց համար Գերմանիա Խորհուրդ

կուտայ այս առիւծաբեր ժողովրդեան
զիմադրելու անհամեմատ զօրութեան մը,
եւ յաղթական զօրք կընէ շնորհիւ գաղ-
ղիական եւ անգլիական մարտանաւերու եւ
իրենց ծովագրեայ միջավայրին:

Միւս քաղաքներու ու գիւղերու ժողո-
վորդներ, որոնք կուտակեցան պատակ-
տուններով կամ երկիւղի եւ յուսոյ ազ-
դեցութեան ներքեւ անձնատուր եղան
բախտին, անխնայ ջարդուեցան ու սո-
րազորեցան գեղի անձանթ եւ մահացու
վայրեր, որոց ահուկի պատկերները կը
անեմենք շարունակ հայ եւ օտար թերթե-
րու մէջ: Սակայն ոչք կուտանք իր, սիրտ
ժակելիք ու մահատարաւ պատկերներ
կան տակաւին, որոց հանդէպ մարդկեղէն
սիրտ ունեցողները չեն կարող զիմանալ,
ամենէն ճարտար նկարչի ձեռները կը թաւ-
նան ու չեն կարող վրձն շարժել, նմանա-
պէս գրեւը կը գողայ գրագէտի մատնե-
րուն մէջ ու չէ կարող տեսածը նկարա-
գրել:

Կարող էք մանել այն հանրապետներ,
տեսանելիք ու լուսնիկ պատմել. հոն են
հաւաքեր Հայու անարատ ու սրբաւուն
կոյներ, գեղանի ու մանկամարդ հարսներ,
որոնք թուրք վաւառաւ զորքերու կերբերը
յաղեցնելու ամենապիղծ պաշտանին յա-
կացուած են... Ս, երկիրքը պէտք է աս-
կայ այս սրբապաշտութեան եւ իր արդար
ցատուի շանթերով պատմէ այս բարբա-
րոս աղբը, որ շարք գործելու համար
միայն այս աշխարհի վրայ կուգրի...
ցամբեցոր, Տէ՛ր. այս շարքի ամենապա-
տաւ աղբիւրը:

Ահա մի ուրիշ կարաւան, որու անգամ-
ները եւս անհայ վրէժաւորութեան զինովու-

Կ. ՅԱՆՈՐԵԱՆ

Թեմէն սթափած, տակաւին նոր էին սկը-
սած ազատ շունչ տանել եւ մաքրագործուած
գաւառին մէջ իրենց յուսացած հանգստու-
թիւնը վայելել. ահա բոխող ձախող մէկ
խողէն ստիպուած խուճապով կը պարպէ
ամբողջ գաւառին հայ բնակչութիւնը:
Վասպուրականի հայութիւնն է այս վերջին
կարաւանը իր հարիւր հազարաւոր զուտ
աղաւթներութեամբ, ստիպուած են գաղ-
թելու երկրորդ ժամանակամիջոցի մը
մէջ. ապա թէ ոչ, անթիւ թշնամու սու-
րին ճարակ պիտի գտնան:

Երեւակայէ՛, ընթերցող, շտապն ու իրա-
րանցումն այս բաժակով ժողովրդեան...
մայրն մանուկն ուրացաւ... Ինչպէս մայ-
րերն իրենց սրտի հատորները կը թողնեն
լեռներու գլուխը, ձորերու եւ անտառի վայ-
րերու մէջ ու կը փախան, առանց ետանքին
նայելու: Այս հազարաւոր ձգուած մանուկ-
ներն հայրն թէ հազարի շափ հաւաքած
են կամաւորներ եւ ուսուցիչներ զինուոր-
ներ, որոնք այժմ բուն մայրերն են եւ հայ-
րերն են կորուսած, հոգեւոր հօր մը եւ գո-
րովագութ մօր մը խնամոց յանձնուած են
— Ամենայն Հայոց Հայրապետին եւ
Էմիմամայն Մայր Եկեղեցւոյն — Բայց եւ
այնպէս ո՞ր են տանց ծնողները. ան-
պատճառ անտէր եւ տակաւին անթաղ մը-
նէջ, յաւիտեան պէս հրաժարած այս աշ-
խարհէն եւ իրենց գաւառներէն ու հայրե-
նիքէն: Քաղցըն ու ձորաւուն, անխոր
կրկնային ու կոկիւնէն կը մեռնին հազա-
րաւորներ, անմեք, սրմեք մէկ ամիս առաջ
ամենապարթաւ կեանքը կը վարէին իրենց
հայրենեաց մէջ:

Ամենէն սահմանեցուցիչ տեսարանը դի-

եւ իրենց հաղած իշխանի հարուածներէն:

Թիսս պատմաներով բացարձակապէս արդիւում է իրենց ոչ միայն հրապարակով գնահատել կառավարութեան գործերը, այլ նոյն իսկ խօսակցի ներքին և միջազգային քաղաքականութեան վրայ: Սրահարանի մը մէջ, Բառեակ-Համաձայնութեան քիչ մը նպաստաւոր կարծիք մը յայտնած լինելուն համար, երկու Հայեր, որոնցմէ մին, Կարիկոյեան, քաջածանօթ է Սոփիաի մէջ, հօկա. 14ին կամ 15ին քաշուեցան դատարանին առջև որ զանոնք երկու ամիս բանտարկելութեան դատապարտեց: Ուրիշներ ալ, իրենց վաճառատուններին մէջ ցուցադրած լինելով ֆրանսական պատկերազարդութիւններ, տանց սակայն մարտաշունչ դոյզն գիտաւորութեան մը, կամ մանրական սովորական խօսակցութիւններին մէջ Սատրիքբաններին վերջնական յաջողութեան վրայ կասկածներ յայտնելուն մէջ սեէ գէշութիւն տեսած չլինելով, ամէն տեսակ նեղութիւններին առարկայ եղան:

Պոլիար գրաքննութիւնը՝ տիրաւորակ էնվէր փաշաի Թիւրքիաի մէջ հաստատածէն ալ աւելի քմահաճ և բռնապետական, խտրական կարգիւ բոլոր Հայերին իրենց ազգային լեզուով թղթակցելու այնպէս որ անոնք որ կովկասեան բանակին մէջ ազգական մ'ունին, ամուսին, եղբայր կամ զաւակ, ոչ մէկ պատրուակի տակ չեն կարող իրենց մասին լուր տալ և ոչ ալ լուր ստանալ: Իրենց այս կայութիւնը՝ դիւրահասկնալի է որ ամենէն աւելի մահացու անձկութեան մէջ կը մխրճէ այդ գոթազգները: Սոփիաի մէջ հրատարակուող միակ հայ թերթը, Հայաստան, երբ շատ թող կերպով մը ուղեց բողոքել գործերի այս տաժանելի վիճակին դէմ, բողոքովին խափանուեցաւ առանց սեէ դատաւարական ձեռք իր մաւուսները կառավարութեանէն գրաւելով ընդհուպ պիտի գործածուին, եթէ արդէն չէ սկսուած գործածելու հրատարակելու թերթ մը, որ ամէն եղանակի վրայ պիտի երգէ գերմանական և կուրտական բաւրիքները և այն յազիչ սէրը որ կայրը կը տածէ Պալքանի բոլոր ժողովուրդներին վրայ:

Ահա համառօտ կերպով ներկայացուցի Պոլիարաբնակ Հայերի վիճակը: Ճշմարիտ է որ անոնք այնտեղ տակաւին չեն կոտորուի խըմբովին ինչպէս Թիւրքիաի մէջ, բայց գործերի այս ընթացքին մէջ շատ կը վախճուի որ քիչ յետոյ այդ ալ պատահի:

Ֆելիք Սէֆէ

ՉՈՒԹԻՄԻ ՕՐԻՆ

Նուէր Հայկ Կիլիկեանին

Չուլումի օրին հասկցանք իրար. —
Ֆաւերի շրջման կապից մեր սիրտեր:

Եւ այդ օրումնից իրարու համար Գարմանք սրբուակից, անկեղծ ընկերներ: Լաւ օր չի տեսան մեր խեղճ հոգիներ, լնկնեցան անվերջ բախտի մըտրակից. Տառապանքի մէջ սիրած իմ ընկեր, Ախ, ալ ինչո՞ւ լալ այս նոր հարուածից...

Սըրբէ՛ արցունքդ գիւտդ չէ վայել ծով տառապանքի չարքաշ որդեգրին, Եւ ամմանի պէս սովորէ նայել: Խիշտ հեգնող ժրպտու, կեանքի խաղերին: Սէնդըրը Ֆօրս, Բ. Ս.

Արշաւիր ՇԱԽԱՐՇՈՒՆԻ

ՌՈՒՍ ԶՕՐԱՅԻՆԱԿԸ ԹԻՒՐԿԱՅԻՆԱԿԸ ՄԷՋ

Կովկասեան զօրաբանակէն հաղորդուած հետազոտներ

Պետրոգրադ, 2 դեկտեմբեր
Վանի լճի հարաւակողմը, վարկունիս գիւղի երկրամասին մէջ, երկօրեայ կռուէ մը յետոյ Թիւրքերը տեղահան եղան իրենց ամրացուած երկու գիրքերէն և աճապարանքով կը քաշուին դէպի արեւմուտք, հետապնդուելով մեր զօրքերէն:

3 դեկտեմբեր

Վանի լճի եզերքին վրայ և հարաւակողմը, մեր յառաջապահներ հետապնդեցին վարկունիսի երկրամասին մէջ նահանջող թիւրք զօրքերին և յառաջացան դէպի Պիլիս տանող դժին վրայ:

Մի քանի օրէ ի վեր ամրոցվաւ մաճակատին վրայ ձիւնի սաստիկ բուք մը կը փչէ որ կը ծածկէ բոլոր լեռները:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Լուր կայ թէ խաղաղան զօրքերի ջոկատներ նոյ. 30ին ցամաք իջեր են վալուա (Ալպանիս): Ասոնց պաշտօնը պիտի լինի յետագայներին համար ճանրան հարթել և զիւրացնել:

— Թիւրքիաի պատերազմական նախարար Էնվէր փաշան Սոփիա եկեր է ուր Պոլիարիաի պատերազմական նախարարին և զօրավար Սաֆին հետ երկար տեսակցութիւն մ'ունեցեր է. անկէ ալ գնացեր է տեսակցել գերման սպայակոյտին հետ:

— Պոլիարները յաջողած են վերջապէս Սոնաթիւրը գրաւել գեկա. 2ի երեկոյին: Աւստրիացիներն ու գերմանացիներն ալ իրենց հետ մէկտեղ մտած են հոն: Թշնամիներին Սոնաթիւր մտնելէն մի քանի վայրկեան առաջ սերպ իշխանութիւնները յաջողած էին քաղաքէն մեկնիլ և երթալ ապաստանիլ Ֆլորինա ուր շատ սիրաւիւր կերպով ընդունուած են տեղական յոյն իշխանութիւններէն: Սերպ զօրաբանակը, որ թշնամիները կաշխատէին չրջապատելով գերի բռնել, յաջողեր է անվտանգ քաշուիլ դէպի Բէանաի երկրամասը (Ալպանիս): Վերջին լուրի մը նայելով, ասոնք յաջողեր են երթալ միանալ զօրավար Սարայի հրամանատարութեան տակ գտնուող ֆրանսական զօրաբանակին: Կըսուի

թէ այդպէս ապաստուած սերպ զօրքերը 75.000ի չափ կան:

— Գաշնակից տէրութիւնների բանակցութիւնները յոյն կառավարութեան հետ կը շարունակուին դեռ: Յունաստան սկզբունքով ընդունած է գաշնակիցներէ պահանջները, բայց անոնց գործադրութեան մի քանի կէտերին վրայ կերկարաձգէ վերջնական որոշում տալը:

— Բազմաթիւ ռուս զօրքեր հասած են Կալիսի, մասնաւորապէս Չերնովիցի հիւսիսակողմը:

— Ռուսերը կը շարունակեն յառաջանալ Սդիլի վրայ և վօլինի մէջտեղէն: Նոյեմբեր ամիսը վօլինի մէջ Սատրիքբաններին սենեցած կորուստներին թիւը հասած է 230.000ի որոնցմէ 130.000ը սպաննուած կամ վիրաւորուած և 100.000ը գերի ինկած են:

Զօրավար Հինտէնպուրկ իր բոլոր ջանքերի հակառակ անկարող եղած է իր զօրքերի թիւը աւելցնել Բիկա-Տուինսը ռազմաճակատին վրայ: Այդ երկրամասի մէջ հազարաւոր գերման զօրքեր կը մտնին ցրաւն մինչդեռ Ռուսերը, մանաւանդ կուզակները, վարժուած են այդտեղի ցրտին:

— Անցած շաբաթ օր (դեկտ. 4) Անդլիաի վարչական և պատերազմական բարձրատիճան անձնաւորութիւններ եկան Գալէ ուր Ֆրանսի նախարարութեան տեղաւորներն ալ երթալով խորհրդաժողով մ'ունեցան պատերազմական և դիւանագիտական գործողութիւններին վրայ և նոյն գիշեր ամէնքն ալ վերադարձան իրենց տեղերը:

— Աւստրիական զօրաբանակներ կեդրոնացած են Նիշի մէջ (Սերպիա): Թիւրքական ջոկատներ եկած են Տէտէպոլոճ Պոլիարիա: Բազմաթիւ պուլկար զօրքեր տեղաւորուած են Բորդօ-Լալիս, վախճալով որ Գաշնակիցները զօրք կ'իջեցնեն Գալալա (Յունաստան) ևս: Կըսուի թէ Թրակիաի ինդրին համար ծանր անհամաձայնութիւններ սկսած են ծագիլ այժմ Թիւրքերին և Պոլիարներին միջև: Պատերազմին դէմ նսրէն ցոյցեր եղեր են Սոփիաի մէջ, սատրիկաւորութիւնը պարտաւորուել է զէնք որսողել ցուցարարներին վրայ: Բազմաթիւ վիրաւորներ և մեռնողներ եղած են:

ԵԳԻ ՊՏՈՍ

Գահիրէն ստացուած տեղեկութիւններին նայելով, մեծ դաւադրութիւն մը երևան հանուած է, որի նպատակն է եղեր գահընկեց ընել Եգիպտոսի սուլթանը, պաշտօնանկել իր նախարարները և վերջեւ անգլիական տիրապետութիւնը Գաւադը: Մահան գլուխը կը գտնուին եղեր շատ մը անձնաւորութիւններ որոնք իրենց ներշնչում Պէրլինէն կը ստանային ինչպէս և դրամ:

Կը հաւատան թէ պալատական

40ի չափ անձեր ձերբակալուած և անոնցմէ 25ը հրացանի բռնուած են:

— Ալեքսանդրիան կը հաղորդեն թէ Սուէզի ջրանցքին պաշտպանութիւնը ապահովելու համար անգլիացի զինուորական ճարտարագիտներին աշխատանքները բարձրօրէն աւարտած են: Մի քանի շտրոմէ ի վեր բարձրօրէն արդիւում է ոչ զինուորականներին մասնաւոր պաշտպանողական շինուածքներին: Այսու ամենայնիւ, յայտնի է որ կոտորած աշխատանքներին շուրջ 1 միլիոն լիւրները դիւրաւ պիտի կրնան զոլուներ գոյացնել որոնք շատ բնագործակ տարածութիւնները ծածկեն: Եգիպտոսի մէջ Անգլիացիներ և իտալներ միաբերան կը հաստատեն որ թիւրքերմաններին կոյմէն արշաւանքի սեէ վտրձ անյաջողութեան կը դատապարտուի: Եգիպտոսի սուլթանը խտտացած է 500.000 հոգիէ բաղկացած զօրաբանակ մը կազմակերպել շատով որ ի հօտին յանձն առնէ յետ մղել թշնամիներին սեէ յարձակում:

ՊԱՐՍԿԱՅԻՆ

Ռուս զօրքերը կը յառաջանան Գարսիստանի մէջ, յաղթելով սեէ ընդդիմութեան: Նոյեմբեր 26ին, Ռուսիաի լճին հարաւակողմը ոտակ կռուէ մը յետոյ Թիւրքերն ու Բիւրսերը խառնաշփոթ կերպով փախան դէպի թիւրքական սահմանագլուխը: Հետեւել օրը, արիւն կոշմէ ալ, Ռուսերը գրաւեցին Կարայը և Եանկիմանը որոնք Թէհրանէն 70 հազարամէդրի չափ հեռուն կը գտնուին:

Շահի կառավարութիւնը չկրցաւ կատարել իր խոստումները որ երեք շաբաթ առաջ ըրած էր Անգլիային և Ռուսիային, հրատախտները զինաթափ ընելու և զինուորապետութեան մէջ տիրող գրգռութիւնը գողրեցնելու նկատմամբ:

Գերմանները, տեղական պարսիկ իշխանութիւններին աչքին առջև, Թէհրանէն Սպահան և Համատան փոխադրեցին մեծ քանակութեամբ առաքել, միգրայեօններ, հրացաններ, փամփուշտներ և պատերազմական ուրիշ ռազմամթերք:

Թիւրքական սահմանադիւին երկարութեամբ ամրոցվ երկրամասը ամրացուած է:

ԶԱՆՍԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Անգլիաի պատերազմական նախարարը Լորտ Բիշէր Սալանիկէն և Աթէնքէն վերադարձին գնաց Հռոմ, ուր հանդիպած էր գնացած առեւնը, այնտեղ խորհրդակցեցաւ խաղաղական կառավարութեան հետ, հասաւ փարիզ նոյ. 29ին ուր ֆրանսական կառավարութեան և զինուորական հրամանատարութեան հետ խորհրդակցելէ յետոյ վերադարձաւ Լոնտոն և իր գնումութիւններն ու տե-

սակցութիւններն արդիւնքը հաղորդեց թագաւորին և կառավարութեան:

— Գերման զօրաբանակի կորուստ. ների տուարը 10.300րդ. երեսը հասեր է նոյեմբեր ամսի վերջը: Սակայն մէկ երես կը պարունակէ 360 առնու. հետևապէս մինչև նոյեմբեր 22 սպաննուած, վիրաւորուած կամ դերի ընկած գերման զօրքերի համադրուած թիւը կը հասնի 3 միլիոն և 708 հազարի (3.708.000): Նոյեմբերի սկզբնական 23 օրերը Գերմանների ունեցած կորուստը օրական հաշուով եղբեր է 8.885 հոգի: Գերմանիան ունեցած կորուստը կարելի է համարել միջին հաշուով օրական 10.000 մարդ:

Ոչ մէկ պատճառ կայ տարակուսելու թէ Գերմաններն իրենց զոհերի թիւը շատ ցոյց տուած լինին. ընդհանրակ կարելի է որ պակաս նշանակած լինին:

— Սոսկայի ցուրտ կրնէ այս տարի Պոլիարիտի մէջ, Հարիւրմասեայ (Բէօմիւրի) իերմաշափը նոյ. 30ին շէրոյէն 25 աստիճան վար ցոյց կուտար Սոֆիայի մէջ, 22 աստիճան վար Գիւստէնտիլի մէջ, 20 աստիճան վար Բլէշտի մէջ, 1881 թուականէն ի վեր Սոֆիայի մէջ 17 աստիճանէն վար իջած չէր:

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ԾԱՆՈԹԻ ԳԻՐԲԵՐ

Արմենիայի խմբագրատան մէջ ծախու կը գտնուին, ի միջի այլոց, և հետևեալ գիրքերը, որոնց արժէքները նշանակուած են իրենց առջև:

Մարտէյէն զուրս զրկուելու ճանապարհածախքը զնոյն վրայ է, ուստի հաշի գիւրուծեան համար կը նշանակենք թէ՛ Մարտէյի մէջ ծախուելու գինը և թէ՛ փոստով ուրիշ քաղաք զրկուելու գինը: (Այս վերջինները փակագծի մէջ գրուածներն են): Արմէքը կանխիկ չստացած գիրք չըրկուի: Արձանագրուած (recommandé-registré) ծրարով ստանալու զորոնքը պէտք է 25 սանդիմ աւելի զըրկին իւրաքանչիւր ծրարի համար որ 2 քիլոէն աւելի պէտք չէ կուտ:

Հայ մամուլը 15 տարուան մէջ (1894-1908): Աշխատասիրեց Հ. Մ. Պատուրեան: (Հայ թերթերէ շատերի խմբագիրներին և յօդուածագիրներին պատկերները գրուած են սոյն գրքի մէջ: 1,25 (1,50):

Հ. Ա. Գոնտարճեան. — ԲԱՌՈՒԻՐՔ ԳԱՂՂ. — ՀԱՅ. — ՎԵՆԵՏԻԿԱ. Ս. Ղազար. 1914: Գին 1 ֆր. 10 (1,20):

(Գրքանի փոքրագրեր բաւարան մ'է 710 երեսներէ բաղկացած, ածանցողին և ֆրանսերէն գրեթէ բոլոր գործածական բառերը պարունակող. վերջը գրուած է նաև անկանոն բայերի խոնարհումը):

Հ. Ա. Գոնտարճեան. — ԳՐՊԱՆԻՐԱՌԱՐԱՆ ՀԱՅ-ԳԱՂՂ. — 1914:

(Մանր ստուերով ու մտքոր տպագրութեամբ 360 երեսներէ բաղկացած բառագրքով մ'է որ 5.000ի չափ բառ կը պարունակէ և վերջն ալ ընտանեկան կարգ մը խօսակցութիւններ գրուած են, ֆրանսական բացատրութեան ոճերին ծանօթացուելու համար) 1 ֆր. 05 (1,10):

(Գանձարեան) Բառգիրք Գաղղիերէն Հայերէն-Տաճկերէն Հայտառ. ճոխացած Բ. տպագրութիւն. 1912: Մանրատառ երկրէն 1238 երեսներէ բաղկացած ստուար գործ մը: Ֆրանսերէն իւրաքանչիւր բառի հնչումը հայերէն տառերով ալ զըրուած է: Գին 6 ֆր. և 50 սնդմ. (Մարտէյէն զուրս զրկուելու ճանապարհածախքով 7 ֆր. և 80 սնդմ.):

Նոյն լաթակազմ, 10 ֆր.: Մարտէյէն զուրս՝ ճանապարհածախքով 11 ֆր. և 20 սնդմ.: Ֆրանսերէնով (recommandé) ծրարով 11 ֆր. և 50 սնդմ.):

Գործնական Վերականգնութիւն ֆրանսերէն լեզուի Անի ոճով. Պր. տպգր. յաւելուածներով. 1910: Ա. մաս 1 ֆր. և 20 սնդմ. (ճանապարհածախքով 1 ֆր. և 40 սնդմ.):

Նոյն Բ. մաս 1 ֆր. և 10 սնդմ. (ճ. 1 ֆր. և 20 սնդմ.):

Վարժութիւն գաղղ իսկան լեզուի Համառոտ քերականութիւն և ֆրանսերէն ընտիր հատուածներ իրենց բառգրքով մէկտեղ. 1 ֆր. և 15 սնդմ. (ճ. 1 ֆր. և 30 սնդմ.):

Առձեռն բառարան ֆրանկալեան լեզուի. Բ. տպգր. (Վենետիկ) 10 ֆր. և 40 սնդմ. Մարտէյէն զուրս զրկուելու համար ճանապարհածախքով մէկտեղ՝ 10 ֆր. և 80 սնդմ.):

Հ. Ս. Երեմեան. (Ազգային դէմքեր. գրագէտ Հայեր. Տպագր. 1913: Ա. շարք Ղ. Աղայեան, Մ. Մամուրեան, Հ. Արմէն Բագրատունի, Կարեղին եպ. Սրուանձտեան, Խրիմեան, Հայրիկ, Խ. Միսաքեան, Ռ. Պերպերեան, Գեր. Եղ. Հիւրմիզեան, Սեդրակ Տէր Սարգսեան. 2 ֆր. և 40 սնդմ. (ճ. 2. 80):

Նոյն Բ. շարք Մեքորայ-Մաշտոց, Հայ աշուղներ, միջնադարեան գրականութիւն, Բ. Ճանիկեան, հոգեւունջ գրողներ, պէյ. Ա. Հայկունի, Տիկին Մ. Սիմեան, Տերպեղեց, Բ. Պարոնեան. 2 ֆր. 40 (ճ. 2,80):

Նոյն Գ. շարք (Տ. Գարբէլ Պատկանեան, Հ. Ղ. Աւիշան, Խաչատուր Արսեւեան, Թովմաս Թերգեան. 2,40 (ճ. 2,80):

Նոյն Գ. շարք (Եղիա Տէմիրճիպաշեան. — Արփիար Արփիարեան. — Նահապետ Ռուսինեան. — Պետրոս Գուրեան. 2 ֆր. 40 (ճ. 2,80):

Նոյն շարք (Գրիգոր Օսեան. — Մըլըրաի Պէլիթիաշեան. — Ծերենց Յովսէփ Երեմեան. — Սրապիոն Հէքիմեան. 2,40 (2,80):

Նոյն Զ. շարք (Բաֆֆի. — Պերճ Պոսեանց. — Սմբատ Շահադեղ. — Դոդոխեանց): 2,40 (2,80):

Նոյն Է. շարք (Վառուժան Պաթիպա. — Ա. Վաղեան Արքայապետ. — Մանուկեան Տիգրան. — Անճեման Միկայիլ. — Խոսեակեան Ա. — Աղանուր Վերապիտ. — Զարգարեան Ռուբէն. — Զերադ Մինաս. — Լէօ. — Քալանթար Ա. — Պարթեւեան Սարգիս. — Զօհրապ Գրիգոր. — Տիւրապ Սրբազնի. — Բ. Արեւիկ. — Ռոկեան Կարապետ. — Երվանդազէ. — Սեթեան Բազմանեան): 2,40 (2,80):

Պտղաբանութիւն պատկերազարդ 1 ֆր. և 30 սնդմ. (1,60):

Ընտիր Հայկազունք պատկերազարդ. Գ. տպգր. 2 ֆ. և 50 սնդմ. (3 ֆր.):

Հ. Գ. Զարբանէյեան Պատմութիւն ֆրանկական տպագրութեան. սկզբնաւորութեան մինչև 130 (1,50):

Հայ միտքը (Անուանի Հայ գրողներին նշանաւոր խօսքերէն կազմուած հաւաքածոյ մը: Երկուստեայ լեզուի Հ. Ս. Երեմեանի 2 ֆր. և 60. (ճ. 3,20):

Սանճիկ Հ. Ս. Երեմեան, ողբերգութիւն 1 ֆր. և 10 (ճ. 1,20):

Նոր Կենդանաբանութիւն և Մարդկազգութիւն պատմական և նկարագրական:

553 երեսներէ բաղկացած և 450 պատկերներով զարդարուած: Վերջը գրուած է այս գրքի մէջ գործածուած ուսումնական բառերի հայերէն և ֆրանսերէն ցանկը: (Նոյն գործ մը, ամէնքին ալ հետաքրքրութեամբ ընթերցանութեան արժանի: 2 ֆր. և 50 սնդմ. (3 ֆր.):

Նոր Հանքաբանութիւն նկարազարդ և պատմական. 131 պատկերներով: 2,20 (2,40):

Աշխարհագրութիւն Հ. Գ. Վ. Ստեփանեանի պատկերազարդ: Գ. տպագր. 1,30 (1,60):

Պարտիզանութիւն. պատկերազարդ: 1 ֆր. և 30 սնդմ. (1,60):

Կանոնաբանութիւն պատկերազարդ: 1,20 (1,40):

Շերամաբանութիւն տեսական և գործնական. պատկերազարդ: 1,20 (1,40):

Մեղուաբուծութիւն. պատկերազարդ: 1,75 (2 ֆր.):

Երկրագործութիւն տեսական և գործնական ի պէտս երկրագործաց և երկրագործական վարժարանաց. պատկերազարդ 1 ֆր. և 20 սնդմ. (1,40):

THE MEETING OF THE KINGS. By Khimean Hairik, The Katholikos of all Armenians. Armenian text, and english version by P. Tonapetean and Laurence Binyon; with a biographical sketch of the author. London. Printed by William Clowes and Sons, Limited. 1915.

Price one shilling. Copies may be obtained from P. Tonapetean, 53, Addison Gardens, London W.

(Խրիմեան Հայրիկի գրած թաղաւորաց Ժողով մարդարէական բանաստեղծութիւնը, հայերէն բնագրին հետ անգլիերէն թարգմանութեամբ մէկտեղ. պարունակող գըրքով մ'է, որի մէջ զետեղուած է նաև անգլիերէն Armenia հոյակապ գրքի հեղինակ Լինչի հիանալի գովասանքը Հայրիկի նկատմամբ: Կարելի է ստանալ նաև Արմէնիայի խրմբագրութեան գրասենեկէն, հատը 1 ֆր. և 35 սանդիմով. Մարտէյէն զուրս 1 ֆր. և 50 սանդիմով:

Մեծ քանակութեամբ ստանալ ու զորոնքը պէտք է գիմեն Տ. Պ. Տօնապետեանին իր վերոգրեալ հասցեով, որ կարեւոր պեղ մը կընէ իրենց համար և վաճառման արդիւնքին հարիւրին 20ը կը խոստանայ նուիրել Հայ Կարմիր Խաչին):

Հ. Գ. Մեկվիշեան. ԳԻՐԲԵՐ ԿԱՄ ԵՊԷՆԱԾ ԳՐԵԼՈՒ ԱՐՈՒԵՍԸ. ԲԱԵԼԵՆԱԾ ԳԻՐԲԵՐ ԿԵՐԳՈՒՄ ԱՐՈՒԵՍԸ. Գին 1 ֆր. 40. (ճ. 1 ֆր. 50 ս):

Հ. Գ. Վ. Պալեմեաքեան. ՊԵՏԻՄԵՐԻԹԻՆ ՀՊԵՐԼՈՒ ԼՐԱԳՐԱԹԵԱՆ. Հատար. Մ. ի սկզբանէ հայ լրագրութեան (1794) մինչև 1860. (Մէկ լուսա. ի պատկերով) Վիեննա. 1893. 2 ֆր. և 50 սնդմ. (2,70):

Հ. Երեմեան. ՊԵՏԻՄԵՐԻԹԻՆ ՈՐՃԱԿ ԵՐԱՐ. 1909-1913 (Պարուշան Ժառ. կառուով զանազան թերթերի մէջ Հ. Ա. Երեմեանի բանաստեղծական ոճով գրածներէն ընտիր հաւաքածոյ մ'է 230 երեսներէ բաղկացած և գեղեցիկ զիւր լուսա. տպագր. 4 ֆր. (4,30):

Գերգ Մեքորայ ԳՐԻՍՏՈՆԵՆԻԹԵՆ ԵՆՈՒՍԲԵՆ Ի ՀՊԵՐԳՐԵԿ ԼՈՒՍԱ

ԵՐԷՆ ԱՆԱՅ. (Քենտալան ուսումն. Կիրոս թիւն). Դին 1 ֆր. 25 (1,35):

Գ. որդ-Մեքորայ. ՈՒՐ ԵՐ ՏՈՒ ԿԱՄ ՀԱՅՈՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱՐԻՐԵՐ և իրենց քաղաքակրթութիւնը (Քենտալան ուսումն. Կիրոս թիւն). 2,50 ֆր. (2,75):

Բախուրան. Կիպրոս կղզի (Ա. Խարհազարական և պատմական տեսութիւն. Բ. Հայ գաղթականութիւն. 1 ֆր. 25 (1,35):

Եղիազար Մոռաւառեան. Քենտալան Պատմութիւն Արշակ Բ. և անոր Պապ որդւոյն (Հայոց պատմութեան մէկ կարեւոր կէտին վրայ քննադատական տեսութիւն մ'է որի համար Մ. Արսեւեան գրած է թէ «Հեղինակին այդ ձեռնարկութիւնը պատիւ է բերում իրան և այն ազգին, որին պատկանում է պատմութիւնը»): 2 ֆր. 50 (2,70):

Հայկ-Արամ Քիւպրեան-Արքուկեց. ՍՐՏԻ ՄԵՐՄԱՆԻՋՆԵՐ. Հայ բանաստեղծութիւններ ֆրանսերէն թարգմանութեամբ. հեղինակի լուսանկարով:

Գինն է 2 ֆրանգ. հղանտական թղթի վրայ տպագրուած 2 ֆր. և 50 սնդմ.: Ստանալու համար գիմել հեղինակին 15, rue Jean-Goujon, Paris: Կարելի է ստանալ նաև Արմէնիայի գրասենեկէն Մարտէյի մէջ: (Մարտէյէն զուրս զրկուելու համար 2,10 կամ 2,65):

Կ. ՊՈԼԻՍ (Գեղատիպ հրատարակութիւն մ'է որ կը պարունակէ Հ. Ս. Երեմեանի յուշերն ու տպագրութիւնները, 1909-1912ին գրուած: Զարգարուած է 120ի մօտ պատկերներով որոնք կը ներկայացունեն պօրական տեսարաններ, շէնքեր, հայ ու օտարազգի անձեր և այլն: Կ. պօլիս իր բնական գեղեցկութիւններով և ինչ ինչ հրաշալի շէնքերով աշխարհի չքնադաղ մէկ վայրը համարուած լինելով, շատ հետաքրքրաշարժ կը լինի անշուշտ Կ. պօլիսի ընթերցումը, մանաւանդ որ քիչ ատենէն գուցէ ատոնց հետքերը միայն ծնացած պիտի լինին: Գինն է 5 ֆր. և 50 (6 ֆր.):

Եզովրոս (Յոյն երեւելի առակախօսին կենսագրութիւնը և իր 300է աւելի իմաստալի, զրոյցունող և կրթող առակները կը պարունակէ: Ամէն մէկ առակի վրայ անոր բարոյական իմաստը գրուած է թէ՛ գրաբար և թէ՛ աշխարհաբար երկու տող ոտանաւորով, առակին տակն ալ աշխարհաբար գրուած խրատական բացատրութիւն մը և գրաբար 8 տող ոտանաւոր: Առակները բացատրող բազմաթիւ պատկերներով զարդարուած է: Կը բաղկանայ 540 երեսներէ, բայց ի պատկերներին յատկացուած երեսներէն Գ. տպգր. 2 ֆր. և 30 սնդմ. (2,60):

Առձեռն ատլաս գունաւոր նկարներով և տարիաւորներով: Կուտայ նաև վիճակագրական և այլն տեղեկութիւններ ամէն տէրութիւնների վրայ: Գ. տպգր. 1910: Գին 3,30 (3,60):

Haic & Relus: A National Dram. composed by M. J. Zorab. Calcutta. 1895. Գին 2,40 (2,50):

SETH. J. M. MESROVP History of the Armenians in India (from the earliest times of the present day). 5 fr. (5. 50)

ՏԼՈՒԷՆ—ՈՒՄԵՐԱԳԻՐ
Մ ՓՈԲՓՈՒԳԱԼԵԱՆ
ՍԱՐՍԷՆ

Հայերէն Տպարան Մ. Փոքրեպալեան
Le Gérant: François CARRIERE.
Marseille. — Imprimerie du Midi